

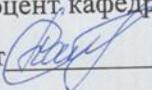
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Філологічний факультет
Кафедра української мови і літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор із науково-педагогічної
роботи — Н. В. Михальченко
30 серпня 2023 р.

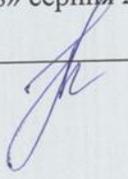

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
РИТОРИКА
Ступінь бакалавра
Для всіх спеціальностей

2023-2024

Розробник: Каленюк Світлана Олександрівна, доцент кафедри української мови і літератури, кандидат філологічних наук, доцент (Каленюк С. О.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри української мови і літератури
Протокол № 1 від «28» серпня 2023 р.

Завідувач кафедри (Рускуліс Л. В.)
«28» серпня 2023 р.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, освітньо-кваліфікаційний рівень (ступінь)	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 5	Галузь знань: 01 Освіта/ Педагогіка	Варіативна	
	Спеціальність 014 Середня освіта		
	014.01 Середня освіта (Дошкільна освіта, Початкова освіта)		
Індивідуальне науково-дослідне завдання (реферат) – 1	Освітній ступінь: бакалавра	<i>Рік підготовки:</i>	
Загальна кількість годин – 150		І-й	
Тижневих годин для денної форми навчання – 8: аудиторних – 4; самостійної роботи студента – 4		<i>Семестр</i>	
		II-й	
		<i>Лекції</i>	
		20 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		30 год.	
		<i>Лабораторні</i>	
		<i>Самостійна робота</i>	
		100 год.	
		Вид контролю: залік	

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 50 год. – аудиторні заняття, 100 год. – самостійна робота (30 %/70 %).

2. Мета, завдання навчальної дисципліни та очікувані результати

Мета вивчення курсу «Риторика» – засвоєння студентами основ класичної й сучасної риторики як науки про мисленнево-мовленнєву діяльність, спрямовану на переконання, вплив, на досягнення цілей у процесі мовної комунікації, а також вироблення в них умінь і навичок аналізувати та продукувати тексти різного типу відповідно до мети, призначення й умов спілкування в процесі їхньої майбутньої роботи.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни є:

- засвоїти знання, що складають зміст риторики як науки, усвідомити й запам'ятати систему понять, оволодіти риторичною термінологією;
- вивчити історію і джерела риторики та педагогічної майстерності;
- уважно ознайомитися зі зразками промов якомога широкого кола визначних риторів минувшини й сучасності;
- оволодіти методом риторичного аналізу текстів різних типів промов, навчитися членувати текст, точно визначати тему, тези, докази, операції, мовні засоби (тропи і фігури), доцільність кожного слова;
- навчитися самому, використовуючи свої знання й досвід інших промовців, продукувати тексти різних промов із потрібної теми та для різних ситуацій;
- виробити уважне і критичне ставлення до свого мовлення й суспільної мовної практики.

Передумови для вивчення дисципліни: курс тісно пов'язаний із теорією комунікацій, акторською майстерністю, стилістикою, психологією, лінгвістикою, філософією, етикою, естетикою, логікою, еристикою, конфліктологією, літературознавством, історією, соціологією, політологією, педагогікою тощо.

Навчальна дисципліна складається з 5-и кредитів.

Результати навчання:

- знання найважливіших досягнень історії вітчизняної та світової риторичної науки;
- уміння оперувати сучасним категоріально-термінологічним апаратом мистецтва красномовства;
- здатність чітко й логічно висловлювати власні думки завдяки засвоєнню основ культури мислення;
- уміння риторичного аналізу текстів різних типів промов;
- уміння продукувати тексти різних типів промов з потрібної теми і для різних ситуацій;
- уміння самостійно виголошувати промови.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти мають оволодіти такими **компетентностями:**

I. Загальнопредметні:

- засвоїти основні досягнення історії вітчизняної та світової риторичної науки;
- уміти застосовувати досягнення національної та світової культури під час підготовки публічного виступу;
- удосконалювати вміння чітко й логічно висловлювати власні думки завдяки засвоєнню основ культури мислення;
- набути вміння власної оцінки історичних процесів в Україні та за її межами у зв'язку з розвитком риторики;
- володіти вмінням планувати та здійснювати самостійну пошукову діяльність; формувати вміння наукової організації педагогічної праці;
- уміти здійснювати пошук необхідної інформації, використовуючи довідкову літературу, електронні бази даних та ІКТ;
- упроваджувати ІКТ у ході підготовки публічного виступу для навчально-практичної, наукової роботи та майбутньої професійної діяльності;

– уміти аналізувати педагогічний досвід колег, цілеспрямовано підвищуючи свій освітньо-професійний рівень.

II. Фахові:

- удосконалювати вміння робити риторичний аналіз текстів різних типів промов;
- вміти членувати текст, точно визначати тему, тези, докази, операції, мовні засоби, доцільність кожного слова;
- володіти етичними принципами монологічного та діалогічного публічного мовлення; диференціювати типи мовної особистості;
- продукувати тексти різних типів промов з потрібної теми і для різних ситуацій;
- уміти самостійно складати і виголошувати промови;
- удосконалювати техніку власного усного мовлення (дикцію, модулювання звучання голосу, інтонацію тощо);
- формувати індивідуальний образ оратора, власний ораторський стиль на засадах гуманістичного риторичного ідеалу;
- вести розгорнутий монолог (лекцію) з фахової проблематики; ефективну, конструктивну бесіду на будь-яку тему, цікаву культурній, високоосвіченій людині.

На вивчення навчальної дисципліни виділено 150 год. / 5 кредитів ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Риторика як наука. Основні етапи розвитку риторики

Тема 1. Риторика як теорія красномовства

Тема 2. Основні етапи розвитку риторичної науки

Тема 3. Оратор: риторичний ідеал

Оратор і ритор. Платон у «Горгії» про ідеал справжнього оратора. Чинники, що

Кредит 2. Теорія красномовства

Тема 4. Класифікація красномовства

Кредит 3. Практика красномовства

Тема 5. Методика підготовки промови: інвенція, диспозиція та меморія.

Тема 6. Диспозиція промови.

Тема 7. Акція: виголошення промови.

Кредит 4. Засоби вдосконалення ораторського мистецтва

Тема 8. Культура та образність ораторського мовлення.

Тема 9. Діалогічна та конфронтаційна риторика (еристика).

Кредит 5. Професійне красномовство

Тема 10. Цілі і завдання професійної риторики. Образ (імідж) оратора-професіонала та індивідуальний риторичний стиль.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					Ср
	Усього	у тому числі				
		Л	п	к	інд	
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Риторика як наука. Основні етапи розвитку риторики						
Тема 1. Риторика як теорія красномовства.	10	2	2			6
Тема 2. Основні етапи розвитку риторичної науки.	12	2	4			6
Тема 3. Оратор: риторичний ідеал.	8		2			6
Усього:	30	4	8			18
Кредит 2. Теорія красномовства						
Тема 4. Класифікація красномовства.	30	2	4			24
Усього:	30	2	4			24
Кредит 3. Практика красномовства						

Тема 5. Методика підготовки промови: інвенція, диспозиція та меморія.	11	2	4			5	
Тема 6. Диспозиція промови.	9	2	2			5	
Тема 7. Акція: виголошення промови.	10	2	2			6	
Усього:	30	6	8			16	
Кредит 4. Засоби вдосконалення ораторського мистецтва							
Тема 8. Культура та образність ораторського мовлення.	18	4	4			10	
Тема 9. Діалогічна та конфронтаційна риторика (еристика).	12		2			10	
Усього:	30	4	6			20	
Кредит 5. Професійне красномовство							
Тема 10. Цілі і завдання професійної риторики. Образ (імідж) оратора-професіонала та індивідуальний риторичний стиль.	30	4	4			22	
Усього:	30	4	4			22	
Усього годин:	150	20	30			100	

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Риторика як наука. Основні етапи розвитку риторики</i>		
1.	Тема 1. Риторика як теорія красномовства.	2
2.	Тема 2. Основні етапи розвитку риторичної науки.	2
<i>Кредит 2. Теорія красномовства</i>		
3.	Тема 4. Класифікація красномовства.	2
<i>Кредит 3. Практика красномовства</i>		
4.	Тема 5. Методика підготовки промови: інвенція, диспозиція та меморія.	2
5.	Тема 6. Диспозиція промови.	2
6.	Тема 7. Акція: виголошення промови.	2
<i>Кредит 4. Засоби вдосконалення ораторського мистецтва</i>		
7.	Тема 8. Культура та образність ораторського мовлення.	2
8.	Тема 9. Діалогічна та конфронтаційна риторика (еристика).	2
<i>Кредит 5. Професійне красномовство</i>		
9	Тема 10. Цілі і завдання професійної риторики. Образ (імідж) оратора-професіонала та індивідуальний риторичний стиль.	4
Разом:		20

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Риторика як наука. Основні етапи розвитку риторики</i>		
1.	Тема 1. Риторика як теорія красномовства.	2
2.	Тема 2. Основні етапи розвитку риторичної науки.	4
3.	Тема 3. Оратор: риторичний ідеал.	2
<i>Кредит 2. Теорія красномовства</i>		
4.	Тема 4. Класифікація красномовства.	4
<i>Кредит 3. Практика красномовства</i>		
5.	Тема 5. Методика підготовки промови: інвенція, диспозиція та меморія.	4
6.	Тема 6. Диспозиція промови.	2

7.	Тема 7. Акція: виголошення промови.	2
<i>Кредит 4. Засоби вдосконалення ораторського мистецтва</i>		
8.	Тема 8. Культура та образність ораторського мовлення.	4
9.	Тема 9. Діалогічна та конфронтаційна риторика (еристика).	2
<i>Кредит 5. Професійне красномовство</i>		
10.	Тема 10. Цілі і завдання професійної риторики. Образ (імідж) оратора-професіонала та індивідуальний риторичний стиль	4
Разом:		30

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Риторика як наука. Основні етапи розвитку риторики</i>		
1.	Риторичні прийоми видатних античних ораторів.	6
2.	Розвиток теорії красномовства Платоном у діалогах «Горгій» та «Федр».	6
3.	Риторика Давнього Риму.	6
<i>Кредит 2. Теорія красномовства</i>		
4.	Особливості ораторського мовлення: сутнісні ознаки; (риси) голосу оратора; вимоги до синтаксису усного мовлення; паралінгвістичні засоби ораторського мовлення (заповнити табл.).	24
<i>Кредит 3. Практика красномовства</i>		
5.	Акція: виголошення промови: основні методичні поради щодо техніки риторичного мовлення; основні засоби впливу на аудиторію (управління аудиторією); сутнісні ознаки (риси) голосу оратора; вимоги до синтаксису усного мовлення; паралінгвістичні засоби ораторського мовлення (заповнити табл.).	5
6.	Підготувати виступ на одну із запропонованих тем, дібравши 3-4 аргументи на підтвердження своїх думок: 1. Сутність людини коріниться в її мові (М. Гайдеггер). 2. Слово зробило нас людьми І. Павлов). 3. Нездатність чути – нещастя; нездатність спілкуватися з людьми – трагедія (Лу Енн Уокер). 4. Справжня любов до своєї країни є немислимою без любові до своєї мови (К. Паустовський). Риторична освіченість потрібна в кожній професії і в житті кожної людини.	5
7.	Побудувати промову на одну із тем: 1. Слово зробило нас людьми (І. Павлов). 2. Наука чужою мовою не пускає в людині глибокого коріння (І. Огієнко). 3. Хто якою мовою думає, той до того народу належить (В. Даль). 4. Освіта – обличчя розуму (Кабус). 5. Література повинна бути щоденним хлібом (О. Блок). 6. Люди не народжуються, а стають тими, ким вони є (Й. Гете). 7. Життя без книг – це хата без вікна (Д. Павличко). 8. Дружбу не можна випросити, ані купити, ані силою вирвати (Г. Сковорода). 9. Милосердя є кращим за справедливість (Л. Вовенарг). 10. Можна язиком мовити одне, а обличчям та жестами виражати прямо протилежне (І. Ньєво).	6
<i>Кредит 4. Засоби вдосконалення ораторського мистецтва</i>		
8.	Культура та образність ораторського мовлення (письмово навести не менше п'яти прикладів на кожне завдання): а) приклади автологічної лексики, що не виходить за рамки літературної мови; б) приклади автологічної лексики, що	10

	<p>виходить за рамки літературної мови:</p> <ul style="list-style-type: none"> - просторіччя; - канцеляризми; - діалектизми; - жаргонізми; <p>в) приклади речень, що містять риторичні фігури; г) приклади синтаксичних конструкцій, що містять стилістичні фігури:</p> <ul style="list-style-type: none"> - антитезу; - іронію; - каламбур; - парадокс; - градацію. 	
9.	<p>На основі звернення до праці С. Поварніна «Спір. Про теорію і практику суперечки» (див.: http://uchebnikfree.com/page/philosophiya/ist/ist-12--idz-ax254-nf-43.html), визначити: правила ведення суперечки; способи маніпулювання супротивником під час суперечки; некоректні прийоми аргументації; психологічні прийоми ведення суперечки.</p>	10
<i>Кредит 5. Професійне красномовство</i>		
10.	<p>Підготувати повідомлення на теми: Формування духовно-моральної культури особистості засобами живого слова. Маніпуляції у спілкуванні, їхня нейтралізація. Поетами народжуються, ораторами стають. Риторична криза в Україні: причини і наслідки. Українська школа риторики: принципи і засади. Мистецтво долання ораторського шоку. Харизма оратора — лідера суспільства. Алхімія (магія) слова животворящого. Генетичні якості ідеального оратора. Аудиторія: секрети публічної комунікації. Рекламна риторика і екологія Слова. Мистецтво полемічного спілкування. Етика й етикет виступу оратора-політика у нестандартній ситуації. Риторична специфіка жанрів засобів масової комунікації. Дебати: традиції та сучасність.</p>	22
Разом:		100

8. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

I. Підготувати реферат на тему «Мій риторичний ідеал»: 1. Ритори Стародавньої Греції. 2. Ритори Стародавнього Риму. 3. Ритори Києво-Могилянської академії. 4. Сучасні українські промовці й оратори (за вибором студента).

Про риторичний ідеал дивись: Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2003. С. 186–190.

II. Виконати риторичний аналіз промови (за вибором студента):

Зразок риторичного аналізу дивись: : Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2003. С. 238–243.

9. Форми роботи та критерії оцінювання

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано

C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Форми поточного та підсумкового контролю. Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (КР). Поточне оцінювання (індивідуальне, групове і фронтальне опитування, самостійна робота, самоконтроль). Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних робіт, уміння самостійно опрацювати тексти, складання конспекту рекомендованої літератури, написання і захист реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (КР, залік) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу модуля.

Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях:

Студенту виставляється відмінно за умови, якщо відповідь повна, вичерпна, насичена термінологією з курсу; визначається точністю, послідовністю і логічністю; відповідає мовним нормам. У ході відповіді студент розкриває питання, передбачені для самостійного опрацювання, наводить приклади на підтвердження теоретичного матеріалу.

Студенту виставляється дуже добре, якщо відповідь повна, вичерпна, насичена термінологією з курсу; визначається точністю, послідовністю і логічністю; однак трапляються незначні мовленнєві огріхи. У ході відповіді студент розкриває питання, передбачені для самостійного опрацювання, проте не завжди наводить приклади на підтвердження теоретичного матеріалу.

Студенту виставляється добре, якщо відповідь повна, вичерпна, насичена термінологією з курсу; визначається точністю, послідовністю і логічністю; однак трапляються незначні мовленнєві огріхи. У ході відповіді студент розкриває питання, передбачені для самостійного опрацювання, проте не завжди наводить приклади на підтвердження теоретичного матеріалу.

Студенту виставляється достатньо, якщо відповідь змістовна, однак неповна, репліки недостатньо вдалі, оскільки не враховують належним чином використання термінологічної лексики; порушується послідовність і логічність викладу думок; надається перевага невербальній комунікації; трапляються суттєві мовленнєві огріхи.

Студенту виставляється задовільно, якщо він бере участь в обговоренні теоретичних питань практичного заняття, проте, відповіді є недостатніми за обсягом (до 5-6 реплік), елементарними за змістом, зі значною кількістю помилок різного роду.

Оцінка за виконання індивідуального науково-дослідного завдання, завдань самостійної роботи виставляється з урахуванням таких параметрів:

Кількість балів у кінці семестру повинна складати від 250 до 500 балів (за 5 кредитів), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний розподіл балів, які отримують студенти за 5 крд.

Поточне оцінювання та самостійна робота										КР	Накопичувальні бали/сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	100	500/100
25	25	15	15	20	50	10	30	10	50		

*Примітка. Коефіцієнт для іспиту – 0,6. Іспит оцінюється в 40 б.

10. Засоби діагностики

Засобами діагностики та методами демонстрування результатів навчання є: завдання до практичних занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи (зокрема есе, реферати), презентації результатів досліджень, тестові завдання, контрольні роботи.

11. Методи навчання

Репродуктивний метод (конспектування монографій, методичних посібників, статей у фахових виданнях), частково-пошуковий метод (проблемні лекції, розв'язання проблемних завдань), метод вправ (проектування літературних завдань, моделювання навчальних ситуацій, розробка конспектів занять із літературознавчих дисциплін та ін.), дослідницький метод (аналіз аспектичних методичних проблем та фрагментів занять і виховних заходів); інтерактивні імітаційні методи (рольові ігри, ситуативні завдання з використанням ІКТ) та ін.

12. Рекомендована література

Базова

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика : навч. посіб. Львів : Світ, 2001. 240 с.
2. Колотілова Н. А. Риторика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
3. Кошанский Н. Ф. Риторика. Москва : Русская панорама, 2013. 320 с.
4. Куньч З. Риторичний словник. Київ : Рідна школа, 1997. 342 с.
5. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2003. 311 с.
6. Олійник О. Б. Риторика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 170 с.
7. Онуфрієнко Г. С. Риторика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
8. Сагач Г. Риторика. Київ : Ін Юре, 2000. 566 с.
9. Спанатій Л. С. Риторика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Ін Юре, 2008. 144 с. .

Додаткова

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академвидав, 2004. 344 с.
2. Вандишев В. М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять : навч. посіб. Київ : Кондор, 2003. 264 с.
3. Голуб Н. Б. Самостійна робота студентів з риторики: навч.-метод. посіб. / наук. ред. Л. І. Мацько. Черкаси: Брама-Україна, 2008. 232 с.
4. Голуб Н. Б. Система вправ з риторики для студентів педагогічних спеціальностей *Дивослово*. 2007. № 12. С. 21–25.
5. Голуб Н. Б. Тестові завдання з риторики. *Українська мова і література в школі*. 2007. № 4. С. 44–48.
6. Гончарова О. М. Античне красномовство як дискурсивний феномен культури: монографія. Київ : НАКККіМ, 2011. 272 с.
7. Грицаєнко Л. М. Основи красномовства : навч. посіб. Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. Київ : КНУТД, 2013. 245 с.
8. За обрієм думки : збірка творчих робіт студентів. Миколаїв : МДУ, 2004. 80 с.
9. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності. Стилїстика та культура мови. Київ : Довіра, 1999. 431 с.
10. Іржі Т. Мистецтво говорити. Київ : Політвидав України, 1989. 293 с.
11. Коваль А. П., Коптілов В. В. Крилаті вислови в українській літературній мові. Київ : Вища школа, 1975. 335 с.
12. Когут О. І. Основи ораторського мистецтва. Практикум. Тернопіль : Астон, 2005. 296 с.
13. Корніяка О. М. Мистецтво гречності: Чи вміємо ми себе поводити? Київ : Либідь, 1995. 96 с.
14. Кравець Л. В. Риторика від джерел до сучасності. *Українська мова і література в школі*. 2000. № 5. С. 42–46.
15. Лузік Е. В., Ільїна Т. В. Риторика : майстерність переконання: навч. посіб. Київ : НАУ, 2005. 84 с.
16. Молдован В. В. Риторика: загальна і судова : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 320 с.
17. Осипов П. І. Спочатку було Слово, або Чому ми так говоримо. Миколаїв : Можливості Кіммерії, 2005. 196 с.
18. Сагач Г. М. Золотослів : у 2 т. Київ : Школяр, 1998. Т. 1. 253 с.; Т. 2. 416 с.

19. Сербенська О. Н. Культура усного мовлення. Практикум : навч. посіб. Київ : [б. в.], 2004. 216 с.
20. Сивачук Н. П., Снігур І. М., Санівський О. М. Академічна риторика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. канд. пед. наук, проф. Н. П. Сивачук, Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, Ін-т філології та сусп.-вознав., Наук.-дослід. лаб. «Театр слова». Умань : Сочинський [вид.], 2013. 374 с.
21. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980. 1–11 т.
22. Хоменко І. В. Мистецтво полеміки : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 192 с.
23. Чепіга І. П. Ораторське мистецтво на Україні в XVI-XIX ст. *Українська мова і література в школі*. 1989. № 10. С. 64–68.
24. Шкляєва Н. В., Николук Т. В. Риторика. Конспект лекцій. Луцьк : Луцький НТУ, 2016. 95 с.
25. Herrick James. History and Theory of Rhetoric. Pearson 4th Edition, 2008. 320 p.

13. Інформаційні ресурси

http://libfree.com/190926775-ritorikaritorika__matsko_1_i.html
http://libfree.com/147038679-ritorikaritorika__oliynik_ob.html